

Ders : 188**Konu : TARTIŞMA ADABI**

TARTIŞMA ADABI

Allahu Teâlâ'nın insanoğluna bahşettiği bedeninin organları içerisinde dil çok önemlidir. Dili yerinde kullanmak, gerekli ölçü ve kurallara uymak selamete ulaşmanın temelidir. Çünkü dil aynı zamanda mü'mini Allah'ın rızasına ulaştıran bir vasıttır.

Müslümanların birbirlerini sevip saymaları, hak ve hukuka riayet etmeleri için konuşmalarında ölçülü olmaları, tatlı dilli ve güler yüzlü olmaları, sabırlı ve affedici olmaları muaşeret âdâbındandır.¹ Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا

“İnsanlara güzel söyleyin”²

Dinimiz, kalplerdeki kin ve nefreti giderici, katılıkları yumuşatıcı olması bakımından konuşmada ve tartışmada yumuşak üslubu tavsiye etmektedir. Resûlullah (s.a.v.):

“Cennette dışı içinden, içi dışından görülen (şeffaf) köşkler vardır.” buyurdu. Bunun üzerine bir bedevî:

- “Yâ Resûlallah! Onlar kimler içindir?” diye sordu. Peygamber Efendimiz:

- “Yumuşak ve tatlı konuşan, yemek yediren, oruca devam eden, insanlar uykuda iken namaz kılanlar içindir” buyurdu.³

Dil, irfan hazinesinin anahtarıdır, çok konuşan, gönüldeki hizmet cevherini boşaltır. Ağızdan çıkan söz muallakta kalmaz, ya sağ tarafa yazılır ya da sol tarafa. Bir söz söylerken hem kendi, hem de karşınızdakinin ahiretini düşünerek konuşmak gerekir. Söz insanın terazisidir. Fazlası ziyan, azı vakardır. Muâşeret âdâbından biri de tartışma âdâbıdır. Tartışmada şu hususlara dikkat edilmelidir:

1. Tartıştığı kişinin söylediklerini sabırla dinlemek

Tartışmada başarılı olmak ve doğruya varmak için sabırlı olmak şarttır. Muhatabının ne söylediğini anlamayan yanlışlığa ve hataya düşer. Dinlemeyen, dinlenmez. Değer vermeyene değer verilmez. Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

“Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir.”⁴

¹ Âdâb Bilinci, M.Ali Akar, sh.32-33

² Bakara sûresi 83. âyet

³ Tirmizî, Cennet 3

Tartışmada başlangıç çok önemlidir. İyi bir başlangıç yapmayanlar kaybetmeye mahkumdurlar.

“İyi bir başlangıç, yarı yarıya başarı demektir.” (Andre Gide)

2. Tartışırken Öfkesine Hakim Olmak

İnsan fitratı gereği, kişi bazen öfkelenebilir. Karşı tarafa ağır konuşabilir. Fakat bunun da bir âdâbı vardır.⁵ Öfkesine hakim olamayan kimse, hem kendisine hem de başkalarına zarar verir. Öfkeye hakim olmak, Takva alametidir. Nitekim Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ
الْمُحْسِنِينَ*

“O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.”⁶

Resûlullah (s.a.v.):

لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

“Gerçek babayiğit güreşte rakibini yenen değil, öfkelenildiği zaman nefesine hâkim olan kimsedir.”⁷ buyurmuştur. Diğer bir hadiste ise:

“Gereğini yapmaya gücü yettiği halde öfkelerini yenen kimseyi Allah, Kıyamet günü herkesin gözü önünde çağırır, huriler arasından dilediğini seçmekte serbest bırakılır.”⁸ buyurulmaktadır.

Öfkesine hakim olamayan kimse haklı da olsa, haksız duruma düşer. Atalarımız:

“Hiddet her fenalığın başıdır.”

“Hiddet tatlıdır, ama meyvesi acıdır. Nasihat acı ama meyvesi tatlıdır.”

“Öfkeyle kalkan, zararlar oturur.” demişlerdir.

İnsan öfkeliyken ne söylediğini bilmez. Sadece bir kelime bile her şeyi allak bullak edebilir.

“Hiddetli isen hiçbir şey yapma, fırtınalı havada yelken açılmaz.” (Euripides)

Öfke, akıl ve mantığın kullanılmasını engellediği için, insanın sağlıklı karar vermesini de engeller.

“Tartışmada öfkeye kapılma! Gücünden bir bölümünü yitirir, düşmana silahsız teslim olursun.” (Atasözü)

⁴ Şûrâ Suresi, 43. ayet

⁵ Mecmâu'l-Âdâb, Sûfi-Zâde Seyyid Hulusî, sh.351

⁶ Âl-i İmrân Suresi 134. ayet

⁷ Buhârî, Edeb, 102; Müslim, Birr 106-108

⁸ Ebû Dâvûd, Edeb, 3; Tirmizî, Birr 74

Tartışmada öfke ve tahrik iki tehlikedir. Bunlar kimde bulunursa zararlı çıkar.

“Öfkeliyken konuş, göreceksin ki pişman olacağın en güzel konuşmayı yapacaksın.”

(Amrose Bierce)

3. Tartışırken karşısındaki kişiye hakaret etmemek - Kötü söz söylememek

Tartışmada; muhatabını küçümsemek, ona hakaret etmek, kötü ve çirkin sözlerle hitabetmek; sakınılması gereken davranışlardır. Konuşmalarda çirkinlik veya kırıkcılık olmamalıdır. Özellikle de hakka karşı konuşulurken daha dikkatli ve temkinli olunmalıdır.⁹ Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

“Mü'min; insanları kötöleyen, lânetleyen, kötü söz ve çirkin davranış sergileyen değildir.”¹⁰

مَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Bir müslümanın ayıbını örtenin, Allah da kıyamet gününde ayıplarını örter.”¹¹

İnsanlarla tartışırken asla nezâket kurallarını terketmemek, başarının anahtarıdır. Hz. Ömer (r.a.):

“Bizi uyardıysanız sizde hayır yoktur. Uyarılarınızı dinlemezsek bizde hayır yoktur.” demektedir.

“Hiçbir kalbe kapısı kırılarak girilmez! Ahlak ve zerâfet bütün gönül gömrüklerinde geçerli pasaporttur.” (Selahaddin Şimşek)

4. Tartışmada hakarete uğrandığı zaman adâletten ayrılmamak

Tartıştığı kişi tarafından hakarete uğrayan kişi, eğer mutlaka cevap vermesi gerekiyorsa aynı sözleri iade etmeli, bu konuda adaletsiz davranmamalıdır. Ancak en güzel olanı, muhatabı affetmek ve bağışlamaktır. Çünkü affetmek, büyüklüğün şânındandır. Cenâb-ı Hak:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَأَتِيَةٌ فَاصْفَحِ
الصَّفْحَ الْجَمِيلَ*

“Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri ancak hak ile yarattık. O saat (kıyamet), mutlaka gelecektir. Şimdilik onlara güzel muamele et.”¹² buyurmaktadır. Resûlullah (s.a.v.):

“Ben, haklı olduğu hâlde bile çekişmeyi bırakan kimse için cennetin avlusunda bir köşk, şaka da olsa, yalan söylemekten kaçınan kimse için cennetin ortasında bir köşk ve ahlâkı güzel olan kimse için de cennetin en yüksek yerinde bir köşk verileceğine kefilim.”¹³ buyurur.

Cafer b. Muhammed şöyle der: “İntikam alıp da pişman olmaksızın, affedip pişman olmak benim için daha sevimlidir.”

⁹ Mizânü'l-Ahlâk, İmam Gazâlî, sh.106

¹⁰ Tirmizî, Birr 48

¹¹ Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58

¹² Hicr Suresi, 85. ayet

¹³ Ebû Davûd, Edeb 7

İyiliğe iyilik her kişinin, kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır. Affetmek nefse an ağır gelen yükür. Her nefis bu yükü taşımaya yanaşmaz, buna razı olmaz. Ancak bu yükü taşıyan, ona razı olan temizlenir ve kazançlı çıkar.

Hasan b. Nebi: "Af, nefsin zekâtıdır." der.

5. Tartışma anında muhatabının ayıplarını - kusurlarını sayıp dökmek

Kusursuz ve hatasız insan olmaz. Ancak bu kusur ve ayıpları teşhir etmek daha büyük bir kusurdur. Kim müslümanın ayıbını örterse, Allah da onun ayıplarını örter. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

مَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Bir Müslümanın ayıbını örtenin, Allah da Kıyamet gününde ayıplarını örter."¹⁴

Cafer-i Sâdık: "Kendi kusurlarını küçük gören, başkalarının kusurlarını büyütmüş olur." Derken, Mevlâna da bu konuda şu çok bilinen mısraları söyler:

Yüzde ısrar etme, doksan da olur,
İnsan dediğinde noksan da olur.
Sakın büyüklenme, elde neler var,
Bir ben varım deme, yoksan da olur.
Kusursuz dost arayan, dosttan da olur.

Tartışmada niyet hak ve doğruyu ortaya çıkarmak olmalı, kardeşlik hukuku zedelenmemeli, sevgi ve saygı sınırları aşılmamalıdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in anlattığı şu canlı sevgi örneğini dinleyelim:

"Vaktiyle adamın biri, bir başka köydeki din kardeşini ziyâret etmek için yola çıktı. Allah Teâlâ, onu gözetlemek ve kendisiyle konuşmak için bir meleği görevlendirdi. Melek, adamın geçeceği yol üzerinde onu beklemeye başladı. Yanına gelince:

- "Nereye gidiyorsun, kardeş?" diye sordu.
- "Şu ilerdeki köyde bir din kardeşim var, onu ziyârete gidiyorum."
- "O senin akrabası mı?"
- "Hayır."
- "Ondan elde etmek istediğin bir menfaatin mi var?"
- "Hayır, ben onu sırf Allah rızâsı için seviyorum; ziyâretine de bu sebeple gidiyorum." O zaman melek şunları söyledi:
- "Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öyle seviyor. Ben, bu müjdeyi vermek için Allah Teâlâ'nın sana gönderdiği elçisiyim."¹⁵

¹⁴ Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58

Tartışma, insanların durumuna ve seviyesine göre yapılmalıdır. Çünkü insanların bilgi, kültür seviyeleri aynı değildir. Çünkü:

“İnsan ile insan arasında fark vardır. Bir demirden hem nal, hem de kılıç yaparlar.”
(Nizâmî)

Sana senden olur, her ne olursa,
Başın selâmet bulur, dilin durursa!
(Atasözü)

Alınacak Dersler

1. Tartışmada, tartışma âdâbına uyulmalıdır.
2. Tartışma her insanla yapılmamalı, özellikle de cahillerle tartışılmamalıdır.
3. Tartışmada yanlışları kabullenmeli, hak ve doğru olan bir şeye itiraz edilmemelidir.
4. Muhatabı, küfre ve inkâra sürükleyecek tartışmalara girilmemelidir.

“İstediğin kimseye iyilik et, onun emiri olursun. Dilediğin kimseden iste, onun esiri olursun. İstediğin kimseden müstağni kal (uzak kal), eşiti olursun.” (Hz. Ali)

Sözünü bilen kişinin, yüzünü ağ ede bir söz.
Sözü pişirip diyenin, işini sağ ede bir söz.
Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı,
Söz ola zehirli aşı, bal ile yağ ede bir söz.

(Y. Emre)

Tavsiyeler:

1. Hicr Suresi 85. ayetin tefsirini okuyalım.
2. Peygamberimiz (s.a.v.)'in, “Bir müslümanın ayıbını örtenin, Allah da Kıyamet gününde ayıplarını örter.”¹⁶ hadisini metin ve mânasıyla birlikte ezberleyelim.

¹⁵ Müslim, Birr 38

¹⁶ Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58